

XALQ PEDAGOGIKASIDA ERTAKLARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Mavlonova Zulayho Allamurod qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy ahamiyati o'rganiladi. Ertaklar, nafaqat bolalarning tasavvurlarini kengaytiradi, balki ularning axloqiy, estetik va ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Maqolada ertaklarning tarbiyaviy vazifalari, ularning o'ziga xos xususiyatlari va zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ertaklarni ta'lim jarayonida qanday qilib samarali foydalanish mumkinligi haqida tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Xalq pedagogikasi, ertaklar, tarbiyaviy ahamiyat, axloqiy ko'nikmalar, estetik rivojlanish, multfilmlar, "Zumrad va Qimmat", "Susambil", "Oltin tanga".

Kirish

Ertaklar xalq pedagogikasining ajralmas qismi bo'lib, ularning tarbiyaviy ahamiyati asrlar davomida e'tirof etilgan. Ertaklar bolalarga nafaqat qiziqarli hikoyalar, balki hayotiy saboqlarni ham taqdim etadi. Ular orqali bolalar axloqiy qadriyatlarni, ijtimoiy munosabatlarni va estetik tushunchalarni o'rganadilar. Mazkur maqolada xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy ahamiyati, ularning vazifalari va zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

Ertaklar -bu millatning boy madaniy merosi bo'lib, asrlar davomida shakllangan bebaho bilim manbai hisoblanadi. Ertaklar- yosh avlodni ezgulikka,

mehnat sevarlikka vatanparvarlikka, insoniylikka o'rgatishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Xalq og'zaki ijodi yosh avlodning ma'naviy tarbiyasiga, estetik didni shakllantirishga va ijtimoiy hayotga tayyorlashga o'zing salmoqli hissasini qo'shadi. Bugungi kunda ta'lim tarbiya jarayonida xalq og'zaki ijodidan foydalanish, bolalarning til boyligini oshirish, tafakkurni o'stirish va ularni milliy qadriyatlar ruxida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham xam ertaklar nafaqat madaniy va ma'naviy boyliklarimiz hisoblanadi ular yosh avlodni tarbiyalashda talim tarbiya jarayonlarida o'zining bebaho xissalarini qo'shadi. Xalq og'zaki ijodi namunasi bo'lmish ertaklar- xalqimizning turmush tarzi, milliy va rang barang urf-odatlari, sabr va matonat bilan amalga oshiradigan mehnat faoliyati, xalqimizning sodda qalbidagi orzu umidlari, g'am-tashvishlari, armonlari, quvonchlarini ifodalab, har bir davraga hamnafas bo'lib, sayqallanib boradi. Ertaklarda ma'naviy axloqiy tarbiyalash masalalari keng qamrovli bo'lib, o'z zahirida tarbiya usullari, insoniy qadriyatlar va yurtsevarlik tarbiyasi, do'st birodorlik, axillik, mehnatsevarlik, kasb-hunarga muhabbat, yaxshilik va yomonlikning ta'rifi, yaxshi va yomon so'zlarning oqibati, halollik, to'g'rilik, oliyjanoblik tarbiyasi, adolat, botirlik va qo'rqqoqlik, odob va odobsizlik, mehmon va mehmondo'stlik kabi yaxshi va yomon xislatlar va ularning oqibatlari to'laqonli ko'rsatib beriladi.

Ertaklar bolalarga quyidagi tarbiyaviy vazifalarni bajaradi:

1. Axloqiy tarbiya

Ertaklar orqali bolalar axloqiy qadriyatlarni o'rganadilar. Masalan, adolat, samimiyat, mehnatsevarlik kabi tushunchalar ertaklar orqali etkaziladi. Har bir ertakda qahramonlarning xulq-atvori va ularning natijalari bolalarga muhim saboqlar beradi.

2. Estetik tarbiya

Ertaklar bolalarning tasavvurlarini kengaytiradi va estetik his-tuyg'ularini rivojlantiradi. Rang-barang obrazlar, go'zal tabiiy manzaralar va fantastik voqealar bolalarning estetik qiziqishlarini oshiradi.

3. Ijtimoiy ko'nikmalar

Ertaklarda ijtimoiy munosabatlar, do'stlik, hamkorlik kabi tushunchalar aks etadi. Bolalar ertaklar orqali turli xarakterlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadilar va o'zaro aloqalarni rivojlantirish ko'nikmalarini hosil qiladilar.

Xalq ertaklari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning asosiy jihatlari quyidagilardir:

1. Qadimiylilik va an'anaviylilik

Ertaklar avloddan avlodga o'tib kelgan qadimiy hikoyalardir. Ular xalqning tarixiy tajribasini, madaniyatini va qadriyatlarini aks ettiradi.

1. Ommaviylilik

Ertaklar xalq orasida keng tarqalgan va har bir inson uchun tushunarli bo'lgan hikoyalardir. Ular bolalar uchun qiziqarli va foydali bo'lishi bilan birga, kattalar uchun ham ma'naviy oziq bo'ladi.

1. Fantastika va real hayot

Ertaklarda fantastik voqealar va obrazlar mavjud bo'lib, bu bolalarning tasavvurini rivojlantirishga yordam beradi. Biroq, ular real hayotdagi muammolarni hal qilishga ham yordam beradi.

Multifilimlardan misol qiladigan bo'lsak, "Zumrad va Qimmat" multifilimida bola tarbiyasiga ta'sir qilishini tahlil qilamiz. Bolalar ushbu multifilimni tomosha qilar ekan, unda faqat bitta Zumrad va Qimmatni bir xil ko'rinishini biladilar. Bu esa, bolaning fikrlashi, o'ylashi sust bo'lishiga turtki bo'ladi. Ertak eshitayotgan

bolaning ongi va fikrlash doirasi keragicha ishlaydi. Yuqorida aytilganidek, multfilimda faqat bir xillik ko'rinsa, ertaklarda esa aksincha, ertaklarni eshitib borayotgan bolalar o'zicha o'ylaydilar. O'zini Zumradini, Qimmatni ong ostida gavdalandiradi. Bu esa bolaning fikrlash doirasini kengayishiga juda katta samara beradi. Bugungi davrda yosh avlodni axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga o'ta berilib ketishdan asrab, mutolaaga o'rgatish o'rniga, o'zimiz bunga sharoit yaratib berayotganimiz oydek ravshan bo'lib, yaqqol ko'zga tashlanmoqda.

Ertak bolaga hayotni anglash, oqni qoradan farqlash hamda ezgulikni yovuzlikdan ustin qo'yishga undaydi. Unda insonparvarlik, vatanparvarlik, do'stga sadoqat, yorga vafodorlik, shu yo'lda qahramonlik, jasorat ko'rsatish kabi fazilatlar ulug'lanadi, zulm va zo'ravonlik qoralanadi. Barchamizga ma'lum ertaklardan "Susambil"da hayvonlar, birlashib bo'rilar ustidan g'alaba qozonadilar, bu esa o'z navbatida bolalarga kuch birlikda, ahillikda ekanligini uqtiradi. "Oltin tanga" ertagida esa halollik ulug'lanadi. Ertak bolaning xulq-atvoridagi salbiy xususiyatlarni ijobiy tomonga o'zgartiradi, masalan: yolg'onchilik, qo'pollik, badjaxillik, o'g'rilik, dangasalik, yig'loqilik, qo'rquv kabilarning to'g'ri so'zlik, muloyimlik, oqko'ngillik, ozodalik, mehnatsevarlik, botirlik va jasurlik tuyg'ulariga o'girishga samarali yordam beradi.

Ertakning muhim xususiyatlaridan biri, uning har doim xalq hayoti, kurashi, tarixi, psixologiyasi, dunyoqarashi, urf-odatlar bilan juda yaqin bog'langan bo'lishi, bolalarga axloqiy va ma'naviy, jismoniy kuchga ishonch ruhi bilan boydir. U bolaga butun real va tabiatdan tashqari kuchlarning bo'ysungani ifodalaydi. "Ertaklarda bola tabiati va ijtimoiy hayotda o'ziga dushman bo'lgan qarshi kuchlarga kurashda doim g'olib chiqadi va bolaning hayotga tayyorlashda ko'maklashadi desak, mubolag'a bo'lmaydi".

Zamonaviy ta'lim tizimida ertaklardan foydalanishning bir necha usullari mavjud: a) Dars jarayonida ertaklarni qo'llash; b) Ertaklarni dramatisatsiya qilish; c) Ertaklarni muhokama qilish.

O'qituvchilar dars jarayonida ertaklardan foydalanib, mavzuni yanada qiziqarli va tushunarli qilishlari mumkin. Ertaklar orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayoni osonlashadi. Bolalar ertaklarni sahnalashtirish orqali ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu jarayon bolalarning o'z fikrlarini ifoda etishlariga va jamoaviy ish ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Ertaklarni o'qigandan so'ng, bolalar bilan muhokama qilish ularning fikrlash qobiliyatlarini oshiradi. O'qituvchi bolalardan ertakning mazmuni, qahramonlari va ulardan olingan saboqlar haqida savollar berishi mumkin.

Xulosa

Buyuk bobokalonimiz Abdulla Avloniy «Tarbiya biz uchun: yo hayot-yo momot, yo najot-yo halokat, yo sadoqat-yo falokat masalasidir» deb aytganlaridek, yosh avlodni xam manaviy xam madaniy tarbiya qilishdek mas'uliyatli vazifani bajarishda bizga Xalq og'zaki ijodi namunalari yordam beradi. Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy ahamiyati juda katta. Ular bolalarga axloqiy qadriyatlarni, estetik tushunchalarni va ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganishga yordam beradi. O'ziga xos tarbiya vositasi bo'lgan ertaklar o'quvchilar uchun juda qiziqarli va qadrlidir. Ertaklar bolaning dunyoqarashini kengaytirib, uning hayotga ongli munosabatini shakllantiradi. Bola ertak orqali yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlikni bir-biridan farqlashni o'rgatadi. Bu tushuncha uning psixologiyasida bir umrga muhrlanib, voyaga yetganidan keyin u ezgu ishlarga odatlanadi. Har bir ona ertaklarni o'z farzandlariga obrazli va qiziqarli tarzda aytib berishsa, farzandlari hayoti davomida ezgulik, yaxshilik, insonparvarlik hamda vatanparvarlik tuyg'usida voyaga yetadi. Zamonaviy ta'lim tizimida ertaklardan samarali

foydalanish orqali bolalarning shaxs sifatida rivojlanishiga katta hissa qo'shish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayev, M. (2018). "Xalq pedagogikasi: nazariya va amaliyot". Toshkent: Fan.
2. Karimova, D. (2020). "Ertaklar va ularning tarbiyaviy ahamiyati". Toshkent: O'zbekiston.
3. Murodov, M. (2019). "Bolalar adabiyotining tarbiyaviy roli". Toshkent: Sharq.
4. Usmanov, R. (2021). "Xalq ertaklari: an'analar va zamonaviy yondashuvlar". Toshkent: O'zbekiston.
5. Xudoyberdiyev, S. (2022). "Ta'limda ijodkorlik: ertaklardan foydalanish". Toshkent: Fan.
6. "Susambil" ertak kitobi.
7. "Oltin tanga" ertak kitobi.
8. Bolalar adabiyoti (Darslik-majmua). "O'qiyuvchi" nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent-2008